

1 x 1 = ?

26 februari 1971

Goedenavond, vrienden.

Zoals altijd moet ik ook heden beginnen met de verklaring, dat wij, sprekers van deze groep, niet alwetend of onfeilbaar zijn, zodat u verzocht wordt zelf over al het gebrachte na te denken. Ons onderwerp van heden gaf ik de titel:

1 x 1 = ?

Want voor u breekt langzaam de tijd van de tellers aan. Overal op de wereld houdt men in deze dagen volkstellingen. Niets nieuws overigens, want een van de meest bekende verhalen in de wereld begint reeds met de vaststelling, dat in die dagen keizer Augustus een volkstelling had bevolen. Het ging hem om het aantal van zijn onderdanen. De moderne ceasars willen nog heel wat meer weten en trachten ook vele waarden mee te tellen. Opvallend is hierbij dat men vaak onvergelijkbare waarden onder één noemer tracht te brengen, zodat het geheel mij doet denken aan een pogen om appel, peer, pruim en ezel bij elkaar op te tellen. Want men wil de waarden en mogelijkheden van alles en allen kennen. Nu hoeven wij niet bang te zijn, dat de uitkomst in de eveneens bijbelse woorden uitgedrukt zal worden: mene, mene, tekkel, upharsin, oftewel: geteld, gewogen, te licht bevonden. Toch lijkt het mij interessant eens met u na te gaan, waartoe een dergelijke benadering van de mens en zijn problemen kan voeren. Daar deze avond aan een actueel onderwerp gewijd dient te zijn, waag ik het dan ook hiervoor uw aandacht te vragen.

Indien men uitgaat van het standpunt, dat alle te tellen waarden inderdaad vergelijkbaar zijn, zo zal het mogelijk zijn de som der getelde waarden te delen door het aantal tellingen en zo inderdaad de gemiddelde waarde te vinden die voor allen zou kunnen gelden. Maar wanneer mensen bij de telling zijn betrokken, heb je te maken met waarden die niet geheel vergelijkbaar zijn: met individuen. Statistiek maakt het mogelijk algemene waarden vast te leggen en zo bv. te stellen, wanneer ik 100 mensen hebt, zo zal daarvan binnen een bepaalde tijd er 1 sterven, 2 zullen een ongeluk krijgen, 3 anderen zullen trouwen. Maar men dient wel te beseffen, dat deze regel van zeer algemene aard is en eerst werkelijkheid schijnt te zijn, wanneer ik zeer grote aantallen tel. Wat betekent, dat het gestelde voor elke willekeurige 100 mensen in feite onwaar is. Zelfs indien wij aannemen dat deze regel wel algemeen zou gelden, zo blijven nog steeds de achtergronden vaag. Degene die sterft, kan zelf de dood hebben gezocht, degenen die een ongeluk krijgen kunnen daaraan zelf schuldig zijn of niet, degenen die huwen kunnen dit uit verschillende beweegredenen doen. Dit betekent, dat de menselijke waarden in feite niet kunnen worden vastgelegd en menselijke beweegredenen in het geheel van dergelijke berekeningen buiten beschouwing blijven. Toegevend, dat men middels statistieken bijzonder vele mogelijkheden - binnen grote aantallen - aardig zal kunnen zien en voorzien, stel ik, dat juist menselijke gevoelens, beweegredenen en geestelijke waarden hierbij buiten beschouwing zullen blijven.

Stel dat de staat vraagt naar uw geloof om zo te kunnen bepalen, wat men voor de verschillende geloofsgroepen aan voorzieningen dient te treffen. Indien een mens r.k. neer schrijft, neemt men eenvoudig aan, dat dit betekent, dat hij in geloof, behoefte en verlangen gelijk is aan allen die een dergelijke denominatie aangeven. In feite zijn er wel 80 verschillende groepen in Nederland die allen deze benaming voor zich als juist opeisen, maar onderling in denken, behoefte, geloofsinterpretatie enz. toch wel heel sterk verschillen. Verder blijken vele mensen uit gewoonte een bepaald geloof aan te geven, zonder dat zij praktiseren, of zelfs maar werkelijk geloven. Zij geven een bepaalde denominatie aan, omdat hun ouders nu eenmaal dit geloof beleden enz. Dergelijke dingen kun je statistisch eenvoudig niet verwerken, omdat je in de werkelijke verhoudingen geen inzicht kunt krijgen, ondanks alle vragen enz.

Het is nu eenmaal niet mogelijk werkelijk door te dringen in de innerlijke wereld van een mens en zo zijn werkelijke behoeften enz. te leren kennen. Evenmin is het mogelijk het menselijke gedrag met een algemene maatstaf te meten en bv. te stellen: zoveel mensen hebben op aarde een dwaasheid uitgehaald en zullen dus minder bewust in de sferen aankomen: steeds weer blijkt dat iets, wat voor de een een werkelijke dwaasheid betekent, voor de ander een reeks van ervaringen met zich brengt, waardoor hij innerlijk bewuster en sterker zal worden.

Het belangrijkste in een gemeenschap lijken mij dingen als menselijk geluk, ontwikkelingsmogelijkheid enz. te zijn. Maar juist dezen zijn niet te tellen, daar zij tot een privésfeer behoren, die zelfs de meest dictatoriale staat niet aan kan tasten. Volgens mij zijn het juist deze niet telbare waarden, die in werkelijkheid het levensgeluk en de mogelijkheden van een mens op aarde zullen bepalen. De pogingen van de technocraten, alle mensen tot een en hetzelfde peil te nivelleren voert dan ook steeds weer tot grote opstanden, of - in andere gevallen - tot iets wat ik welvaartsongeluk zou willen noemen, een toenemende ontevredenheid, waarmee de mens noch de staat raad weten. In het gunstigste geval bereik je een soort evenwicht langs deze weg, waarbij niemand meer werkelijk gelukkig is, niemand meer een werkelijk geloof heeft, niemand meer een werkelijke belangstelling toont en de massa zich eenvoudig voort laat drijven op de stroom des levens. Het gevolg is, dat de gemeenschap in feite alleen nog gestuurd wordt door de geldingsdrang en machtsbehoefte van enkelingen, die ook zelf in hun streven steeds minder intens worden en zich bij alle bereikingen steeds minder op hun gemak gaan voelen.

Een dergelijke ontwikkeling kan door statistieken e.d. wel bevorderd worden, maar lijkt mij zeker in deze tijd niet bepaald passend. In een tijd als deze, waarin voortdurend alle z.g. gevestigde waarden van de maatschappij in het geding komen en de mensen zoeken naar nieuwe en meer persoonlijke mogelijkheden tot een werkelijk en zelfstandig leven, is het resultaat van een optelling van uiterlijkheden alleen, niet slechts misleidend, maar schept bovendien steeds nieuwe conflicten, tenzij men met geweld alle deviaties en veranderingen in normen en gedrag wil onderdrukken. Vele van de nu bestaande moeilijkheden berusten op het feit, dat men het geheel van de maatschappij benadert op grond van uiterlijkheden. Men stelt bv. niet: zoveel mensen kunnen gelukkig wonen, maar: wij stellen aan een woning bepaalde eisen. Wanneer het aantal beschikbare woningen nu maar beantwoordt aan deze algemeen gestelde eisen, plus het nodige aantal bereikt hebben, is het huisvestingsprobleem opgelost. Dat vele mensen lichamelijk of geestelijk ziek worden door een niet aan hun persoonlijke behoeften beantwoorden van de voorradige woningen, telt verder niet mee.

Op gelijksoortige basis stelt men, dat er welvaart heerst. Men houdt geen rekening met de werkelijke behoeften van de mensen, met de eisen die zij aan het leven stellen, maar gaat uit van een willekeurig berekend gemiddelde. Zolang het merendeel van het volk aan deze eisen beantwoordt, zal het geheel van de sociale en economische situatie als welvaart worden geregistreerd, en men zal daarom de ontevredenheid van velen als onredelijk terzijde schuiven. Wie pretendeert, door middel van optelsommen en berekeningen het geluk van de mensen werkelijk te kunnen vergroten, zal dan ook volgens mij een grote dwaasheid verkondigen. Wie meent aan de hand van een telling van uiterlijkheden de waarde en betekenis van een geloof vast te kunnen stellen, maakt een overeenkomstige fout. Wat de betekenis van een geloof kan volgens mij ten hoogste worden weergegeven vanuit de gemiddelde - maar niet menselijk meetbare - geloofsintensiteit, terwijl het tellen van aantallen z.g. belijders alleen maar misleidend kan werken. Ook wie meent, dat een ideaal kan worden herleid tot een formule voor manipulatie van de gemeenschap, maakt een dergelijke vergissing.

Verder houdt men te weinig rekening met de non-valeurs, die elke massale waardering volgens de statistische methode sterk beïnvloeden. Dit vervalst elk werkelijk inzicht. Denk eens aan de Hitlerperiode: Er waren toen heel wat mensen die blij waren eigen oordeel en verantwoordelijkheid te ruilen voor het geleid worden, terwijl anderen misschien de nadelen wel zagen, maar om verschillende redenen het beter achtten nergens tegen te zijn. Vele maatregelen waren, voor eenieder kenbaar, onjuist. Maar de meerderheid volstond met het opvolgen van bevelen, terwijl juist degenen die statistisch materiaal ter beschikking hadden, meenden, dat het nog best zo ging en dat men er beter aan zou doen zichzelf ter beschikking te houden voor een ingrijpen,

wanneer het nog erger werd. Deze mensen vergaten in hun geboeid zijn door getallen, dat de aantasting van een betrekkelijk geringe minderheid, als de joden of de zigeuners, even erg is als de aantasting van de vrijheid en rechten van een getalsmatig veel sterkere groep, daar het bij dergelijke dingen vooral gaat om een bepaalde mentaliteit en niet slechts om de omvang van een dergelijke maatregel.

T.a.v. de vele verschrikkelijke dingen die er gebeurd zijn, blijken allen, ook zij die de bevelen uitvoerden, zich te willen verdedigen met een "wir haben es nicht gewusst". Wat niet onjuist is, omdat men eenvoudig van dergelijke dingen niets wilde weten. En degenen die er wel van moesten weten, susten hun geweten met een: de führer doet zovele dingen goed, dat hij ook in dit geval wel gelijk moet hebben. In alle landen van de wereld ziet men, zij het vaak op een minder verschrikkelijke wijze, een dergelijke mentaliteit tot uiting komen. Zodra men niet uitgaat van menselijke waarden, maar van verhoudingen, en niet rekent in menselijke waarden maar in getallen, komt men tot verkeerde conclusies, en zal een gemeenschap steeds meer in wezen onmenselijke praktijken als normaal gaan aanvaarden.

U begrijpt nu misschien wel, waar ik naar toe wil. Je kunt menselijke waarden niet werkelijk tellen. Dat kan alleen wanneer je uitgaat van de dode dingen. Maar dode dingen vormen ten hoogste alleen de omgeving van de levende mens. Alle feiten, ontwikkelingen en gebeurtenissen, die op aarde bestaan, vormen alleen maar de achtergrond voor de levende geest. Nu kan ik mij voorstellen, dat een CBS of een andere tellende instantie niet bereid is met de geest en haar behoeften bezig te zijn. Dat doen gemeenlijk alleen de kerken en dan nog slechts door het hechten van een zegel van goedkeuring aan uiterlijkheden. Ik zal dan ook niet erop aandringen, dat men met de behoeften van de levende geest rekening houdt. Ik wil slechts de vraag poneren, of het redelijk kan worden geacht dode dingen te tellen, wanneer men de levende mens hierdoor wil bepalen.

Zo dadelijk is de Nederlandse volkstelling weer een feit. 7% missers kunnen worden verwacht, de rest zal uiteindelijk wel meedoen. In de inkomende resterende 93% zal ongeveer 10% misleidende informatie schuilen. De vertekening van het totaalbeeld is niet zo ernstig, zodat men mag veronderstellen precies te weten, waaraan men toe is. Ik wil aannemen, dat men voortaan alles kan overzien en er zo voor kan zorgen dat u alles krijgt, wat werkelijk nodig is in stoffelijk opzicht. Behalve de menselijkheid natuurlijk. Maar juist deze laatste is volgens mij van het allergrootste belang. Mens-zijn betekent niet alleen maar bestaan volgens bepaalde stoffelijke normen, maar volgens mij ook wel degelijk een ontwikkeling vanuit jezelf. Het betekent ook het vanuit jezelf vinden van een geheel eigen contact met je medemensen. Maar vele van de mogelijkheden tot een zuiver persoonlijke ontwikkeling en eigen benadering van medemensen en mens-zijn zullen door maatregelen die voortkomen uit een zuiver getalsmatige benadering van de gemeenschap, worden onderdrukt.

Getallen zeggen vaak weinig of niets omtrent het hoe en waarom van menselijke gedragingen. Voorbeeld: in een ander land waren groepen jongens, die in een bepaalde straat en een aangrenzend park balletjes traptten. De gemeente constateerde, dat zoveel jongeren dit deden, dat het beter was voor dezen een voetbalveldje aan te leggen. Dit veldje gaf hondenliefhebbers wel de mogelijkheid hun lievelingen daar hopen te doen deponeren, maar de jongeren maakten van de gegeven mogelijkheid geen gebruik en bleven op straat en te midden van de mensen in het park hun spel spelen. De overheid greep toen hard in. Rellen en toenemende jeugdmisdadigheid in de buurt waren het gevolg. De spelende jongeren werden bovendien steeds meer agressief tegen ouderen, die hun spel dreigden te storen enz. Men had namelijk vergeten, dat deze jongeren in feite niet een bepaalde sport wensten te bedrijven, maar vooral een bezigheid op straat zochten, waardoor zij meenden zich te kunnen doen gelden en mogelijk enige bewondering af te dwingen. Had men zich gerealiseerd, dat vele sportverenigingen in de omgeving reeds de mogelijkheid tot georganiseerde wedstrijdsport boden, zo had men misschien een andere oplossing - en een betere - voor het probleem gevonden. Toch had men wel degelijk goede plannen gemaakt en dezen gebaseerd op getalsmatige gegevens omtrent de buurt, de jongeren enz.

De moeilijkheid was echter, dat de werkelijke betekenis van het gedrag niet in de getallen tot uiting kwam, zodat men deze cijfers vanuit zichzelf en daarmee geheel verkeerd interpreteerde.

Een ander voorbeeld, ditmaal uit de USA. Hier bestaan veel pretparken. Men stelde vast dat zeer vele mensen interesse toonden voor werkzaamheden in uitvoering, agrarische arbeid e.d. Men besloot een opvoedkundig pretpark te stichten, waarin bepaalde werkzaamheden konden worden gadeslagen, waarin beelden van allerhande dieren, levende dieren, agrarische processen en -arbeid, volkskunst enz. de attracties moesten vormen. In het begin kwamen nieuwsgierigen inderdaad in grotere aantallen kijken. Kennelijk betreurde men de kosten en tijd, die een dergelijk bezoek vergden. De bezoekers bleven weg. Nu heeft men hier een veel minder cultureel en opvoedkundig wildweststadje opgetrokken, waar kitscherige overvallen worden getoond en men zich kan laten fotograferen in een stagecoach. Dit loopt goed. Men was verkeerdelijk uitgegaan van het denkbeeld dat degenen die verklaarden een culturele opzet op prijs te stellen, dit ook inderdaad en voor zichzelf meenden.

Ook in Nederland zijn zeer vele mensen die steeds weer beweren, dat men cultureel moet denken en informatie voor vermaak dient te laten gaan. Maar is dit, gezien hun eigen gedragingen, wel waar? Zoeken ook deze mensen niet in de eerste plaats naar een mogelijkheid tot vermaak en zelfexpressie, terwijl eerst daarna eventueel, wanneer het zo uit mocht komen, de culturele aspecten aan de beurt zouden komen? Wie uitgaat van informatie die tijdens een telling op de eigen mededelingen van de mensen gebaseerd is - en rekening houdt met de beweegredenen om bepaalde informatie verkleurd te verschaffen - zou vele dergelijke fiasco's kunnen verwachten.

De cijfers hebben de neiging bepaalde problemen eenvoudiger te doen schijnen dan zij zijn. Zo kan men op grond van getallen aantonen, dat in uw land in verhouding veel meer wordt uitgegeven voor academische vorming van mensen dan voor lager onderwijs, terwijl gelijktijdig blijkt, dat dit lager onderwijs in vele opzichten tekortschiet. In vele gevallen blijkt een gebrek aan concentratie bij kinderen in het lager onderwijs de oorzaak van dit falen te zijn. Nu kun je redeneren dat men eenvoudig meer geld voor lager en minder voor hoger onderwijs uit zal moeten geven, daar men alleen op deze wijze het euvel van de grote klassen enz. zal kunnen beperken. Op grond van getallen stelt men dan: het lager onderwijs dient progressiever te worden en kleinere klassen te tellen. Maar daarbij vergeet men eenvoudig, dat een zeer orthodox onderwijs met klassen van gemiddeld 45 kinderen eens zeer veel presteerde. Indien men echter niet alleen de getallen laat spreken en op kinderlijke wijze een $1+1=2$ hanteert, zal men tot de conclusie komen, dat feitelijk niet de grootte van klassen of het ontbreken van progressieve methoden aansprakelijk kan worden gesteld voor de afnemende prestatie van de scholieren, maar eerder een gebrek aan toewijding en belangstelling bij de leerlingen. Dit blijkt dan zowel uit de gemiddelde resultaten van lagere scholen als uit de gemiddeld veel te lange studieduur bij een groot aantal van degenen, die een academische vorming genieten.

Degene die denkt in menselijke waarden en getallen als secundair beschouwt, zal zich afvragen: hoe komt het, dat wij niet in staat zijn de belangstelling van de jongeren te boeien? Hij zal zich afvragen, op welke wijze men het academische geheel dient te veranderen om weer een meer rendabele en snelle wijze van studie te bevorderen. Hij zal hierbij eerst in de laatste plaats denken aan kostbare voorzieningen. Mijn conclusie zou zijn: eerst eens nagaan waar de fout werkelijk schuilt en gedurende die tijd voor beide soorten van onderwijs minder uitgeven, zodat enige reserve ontstaat voor eventueel nodig blijvende voorzieningen. De studie zal in alle gevallen eerst gebaseerd moeten worden op de mogelijkheid de belangstelling van de leerling voortdurend te trekken. Is deze verandering van mentaliteit eenmaal een feit geworden, dan kunnen wij eventueel de onderwijsmogelijkheid uitbreiden en betere resultaten gaan behalen. Maar men denkt alleen in getallen en meent nu, dat iemand die een klas van 45 niet kan boeien, hierin wel zal slagen, wanneer hij slechts te zorgen heeft voor 30 leerlingen.

Ik zou u nog vele voorbeelden kunnen geven van dergelijke eigenaardige rekensommetjes en hun averechtse resultaten.

Een mooi voorbeeld van een dergelijke denkwijze is ook de bij verkeersdeskundigen kennelijk heersende overtuiging, dat, wanneer één verkeerslicht de doorstroming en veiligheid bevordert, 100 verkeerslichten dit in veel grotere mate tot stand kunnen brengen. Waarbij men over het hoofd ziet, dat elk verkeerslicht overtredingen uitlokt, zodat het aantal mogelijkheden tot vastlopen van het verkeer eveneens toeneemt. Want men rekende ook hier in getallen en hield geen of te weinig rekening met het doorsnee gedrag van de mens. In de meeste gevallen zal men er goed aan doen allereerst rekening te houden met een heersende mentaliteit en pas daarna de zaken getalsmatig te benaderen. Pogingen om de mentaliteit van de mensen in een bepaald opzicht te veranderen brengen moeilijkheden met zich mee, dat is waar. Maar langs deze weg kun je, met weinig kosten voor allerhande voorzieningen, en met een minimum aan regels, de beste resultaten boeken. Ik stel, dat een volkstelling wel als basis dient voor vele maatregelen en ingrepen in de samenleving, maar juist in de feitelijke mentaliteit van de mensen weinig of geen inzicht verschaft.

Ik stel: de werkelijke mens kan niet zonder meer worden ondergebracht in een bepaalde categorie. Bij elke categorische benadering van het individu zal men het individu onrecht doen en hierdoor conflicten met en voor het individu bevorderen. Alle administratieve benaderingen van een gemeenschap, waarbij de werkelijke psychische en psychologische ontwikkeling niet mede bezien kan worden, zal voeren tot een verkeerd beheer van de middelen en mogelijkheden van de gemeenschap en daarmee een toenemende reeks conflicten in en rond die gemeenschap doen ontstaan. Naarmate men meer uitgaat van de heerschappij van het getal, zal de innerlijke waarde van de mens meer hieronder lijden. De massaliteit, de neiging tot normalisatie brengt gelijktijdig een toenemende daadloosheid bij velen met zich en hierdoor een gebrek aan ervaring en beleving. Zo ontstaat een gebrek aan geestelijke groei en ontwikkeling.

Slechts hij, die zelf en volledig een verantwoordelijkheid kan dragen, heeft het recht beslissingen te nemen. Hij, die de verantwoordelijkheid voor zijn beslissingen niet werkelijk en persoonlijk draagt, of dezen op anderen tracht af te schuiven, zal zijn beslissingen niet in overeenstemming met de feiten nemen, maar steeds weer beslissen in overeenstemming met eigen waardigheid, behoefte, voordeel of begeerte. Daarom is het verkeerd iemand, op welke gronden of op welk gebied dan ook, in staat te stellen beslissingen te nemen waarvoor hij zelf geen verantwoordelijkheid draagt. Ik voeg hierbij, dat ook de neiging een werkelijke verantwoordelijkheid af te wijzen door een zich beroepen op gebruiken of statistieken, voor mij niet bevredigend lijkt.

Ik hoop, dat u deze punten eens nader wilt overwegen. Daarnaast wijs ik erop, dat men bepaalde zaken niet zonder meer als vaste waarden kan beschouwen. Een afstand uitgedrukt in kilometers zal alleen gelden als vaste waarde, wanneer geen andere weg, desnoods door een andere dimensie, bestaanbaar is. Is dit wel het geval, dan is de afstand geen definitieve waarde meer, maar eerder een wegbepaling. Indien men metingen in de ruimte doet, zo zijn dezen alleen geldig en waardevol wanneer men zonder meer mag aannemen dat alle ruimtelijke verhoudingen en waarden in het AI vergelijkbaar zijn met of gelijk zijn aan de wijze, waarop dezen op aarde bestaan. Kortom: er zijn zoveel mogelijkheden dat andere dan de gangbare en op aarde telbare waarden op zullen treden, dat men met het als volledige zekerheid stellen van zijn uitkomsten toch wel zeer voorzichtig dient te zijn.

Ook het trekken van parallellen tussen verleden en toekomst bergt vele gevaren in zich. Indien men stelt, dat de gemiddelde loonprogressie in de laatste 10 jaren zoveel was, betekent dit nog niet, dat in dit jaar en het volgende jaar vergelijkbare toename van loongemiddelde zeker zal zijn, of zelfs maar waarschijnlijk moet worden geacht. Men dient zich verder te hoeden voor de aanname dat gelijke namen ook gelijke waarden beschrijven. De jaren, die men op aarde in een ver verleden kende, waren in duur bv. niet gelijk aan de huidige jaren. In de eerste plaats duurde de omloop van de aarde rond de zon eens korter dan de huidige ruim 364 dagen. Daarnaast zijn er mensen geweest die hun jaar telden van bv. oogt tot oogst, of bepaalden aan de hand van de hoogste waterstand in een rivier. Metusalem was dus niet zoveel jaren oud als gesteld wordt, daar de jaren die hij telde, een geheel andere tijdseenheid betekenden dan uw jaren. Volgens uw jaren was hij wel oud, maar zeker niet zó oud, als de bijbel stelt.

De variabiliteit in de natuur bv. maakt het twijfelachtig of men ter bepaling van tendensen wel mag rekenen met de cijfers en waarden, die men in uw maatschappij pleegt te hanteren. Ik voeg hieraan toe, dat wij dit wel plegen te doen, maar hierbij rekening houden met zeer grote afwijkingen. Wij stellen niet: een tendens treedt gemiddeld eens per dertig dagen op, dus zullen de tussenpozen altijd 30 dagen bedragen tussen top en top. Wij stellen: gemiddelde tendens van 30 dagen betekent een variabele tussentijd van top tot top, welke zich gemeenlijk zal bewegen tussen 20 en 40 dagen. Eerst wanneer bijkomende invloeden duidelijk maken, waar een waarschijnlijke top op zal treden, zullen wij, dank zij onze kennis van de tendens, enigszins redelijke berekeningen kunnen maken. Zelfs dan beschouwen wij het resultaat als een benadering van het juiste tijdstip, niet als een feilloze berekening. Stelt de Orde bv. dat over rond twee maanden een tijdelijke verbetering in de economie kenbaar zal worden, dan heeft zij daarin wel gelijk, daar haar berekeningen en hun uitkomsten in de eerste plaats betrekking hebben op dingen. Zou men op grond hiervan stellen, dat de mensen over twee maanden gelukkiger zullen zijn dan nu, zo is dit een speculatie, die bijna een leugen wordt. Want dit kunnen wij niet werkelijk weten. Geluk is een zuiver persoonlijke kwestie die niet in een algemene tijdsberekening tevoren kan worden gesteld als onvermijdelijk plaats vindende. Wel kunnen menselijke tendensen als meer algemene mogelijkheden benaderd worden, maar dan zal alleen een mogelijkheid, geen feit voor elk individu, worden gesteld. De stelling zou dan moeten luiden: over zoveel dagen liggen er tendensen, waardoor vele mensen zich gelukkiger zullen kunnen voelen. Juist wanneer men menselijke waarden en mogelijkheden wil overzien, lijkt het mij in vele gevallen noodzakelijk het rekenen in getallen en met formules voorlopig maar te vergeten. Wil je menselijke werkelijkheden benaderen, dan moet je volgens mij uitgaan van beelden, niet van berekeningen.

Neem de vraag, of uw stad een levende stad is. Je kunt op grond van getallen zowel beweren dat den Haag zich snel ontwikkelt en hierbij rekening houden met de afbraak en de vele bouwplannen. Je kunt met evenveel recht beweren, ook op grond van de getallen, dat den Haag een stervende stad is op grond van een steeds voortschrijdende veroudering van de bevolking. In werkelijkheid wordt het al dan niet levend zijn van een stad bepaald door de levendigheid van zijn centrum en de mogelijkheden die zij de burgers feitelijk bieden kan. Om een levend centrum te hebben, zal een stad ook des avonds, wanneer de meeste mensen vrij zijn, licht, drukte en bedrijf in het centrum moeten kennen. Dat betekent dan bv. dat de winkels laat open moeten zijn. Wie met getallen alleen rekt, zal kunnen aantonen dat in feite eerder van een verschuiving van koop tijd sprake zal zijn dan van een werkelijke toename van verkoop. Maar uit de getallen spreekt dan niet het voordeel van mensen, die leren het centrum als een gezellig middelpunt te beschouwen en dus geneigd zullen zijn steeds meer dit centrum te bezoeken. Wat binnen dit centrum wel degelijk op de nduur een toename van omzet ten gevolge heeft en vele bedrijven in leven doet blijven, die anders hier niet meer rendabel zouden kunnen werken. Je moet rekening houden met de mensen. Die zullen misschien wel begaan zijn met winkel-personeel, dat nu ook op avonden zal moeten werken, maar hun sociale bewogenheid brengt hen er niet toe naar het centrum te trekken. De gezelligheid van de koopavond, hoezeer zij deze ook onjuist zeggen te achten, doet dit wel.

Verklaringen, cijfers, verstikken het besef van de werkelijke menselijke mogelijkheden en behoeften. Naar ik meen heeft deze verstikkende invloed van cijfers en planning op grond van dergelijke cijfers in de laatste 80 jaren in toenemende mate in uw maatschappij een rol gespeeld. Wij in de geest weten, dat hierin verandering gaat komen, ook al zal dit bij velen nog te lang duren. Wij weten verder, dat de mens eerst terug zal moeten keren tot een meer individueel bestaan, terwijl de gemeenschap meer en meer rekening zal moeten houden met de psychische waarden en het persoonlijk geluk van een mens, indien een samenleving als de huidige nog langer wil bestaan zonder aan zichzelf ten gronde te gaan. Zoals wij met zekerheid menen te weten, dat de natuur op haar wijze tot veranderingen bij zal dragen. Ik denk hierbij niet aan de vele aardbevingen die wij reeds lang geleden voorspelden voor dit jaar, of de vele vulkanische verschijnselen, want uiteindelijk vallen de gevolgen van deze verschijnselen gemeenlijk nogal mee. Ik denk wel degelijk ook aan orkanen die vreemde gevolgen hebben, maar ook aan vele door mensen mede veroorzaakte rampen, die het gevolg zijn van een plotseling wegvallen van aandacht enz.

Voor ons komt dit alles uit de mens voort, zelfs een groot deel van de gevolgen die zuivere natuurrampen hebben. Want wanneer de mens niet meer met, maar tegen de natuur in pleegt te leven, zullen de verschijnselen van die natuur voor hem steeds storender worden.

Voorbeeld: de feitelijke schade van de grote beving die eens San Francisco trof, was veel groter dan de schade die nu in Los Angeles is aangericht. Toch is het feitelijke onbehagen, dat bij mensen veroorzaakt wordt in dit laatste geval veel groter. Los Angeles is een stad van automobilisten. Al is de feitelijke schade niet zo groot, alle mooie through-ways enz. zijn kapot. Snelle reparatie vergt toch jaren. Het verkeer en daarmee het sociale- en zakenleven van de stad is hierdoor voor veel langere tijd gestoord dan eens in San Francisco, waar binnen een week na de ramp reeds overal tenten stonden met het bordje: Bussines as usual. Wij menen dan ook, dat de mens van heden zal moeten veranderen. Dit zal ook gebeuren, want indien hij zelf zijn gewoonten en leefwijze niet verandert, zal de natuur hem hiertoe op den duur zeker dwingen.

Zeker wat de steeds toenemende neiging tot centralisatie betreft zal er veel moeten veranderen. Het is mooi, voordelig enz., wanneer eenieder op aardgas kookt, stookt enz. Maar binnenkort zal wel weer blijken, dat het uitvallen van een of twee leidingen dan ook zonder meer en voor dagen een wijk, of zelfs een provincie zonder gas kunnen zetten. De mensen zijn, gewend aan centrale elektriciteitsvoorziening en hebben vaak geen kaars in huis. Wanneer de stroom voor langere tijd uitvalt - deze mogelijkheid is ondanks alle schakelnetten ook dit jaar in uw land aanwezig - zullen zij in het donker zitten. Wat een ramp is voor de vele kijkers, die dan hun familieserie niet kunnen zien, maar hen aan de andere kant ertoe zal brengen te grijpen naar de meer eenvoudige geneugten van het leven. Wanneer dergelijke dingen een enkele maal voorkomen, zijn zij alleen hinderlijk. Komen zij te veel voor, dan kunnen zij uw gehele maatschappij met al haar betekenissen en berekeningen eenvoudig omverwerpen. Maar de mensen blijven bestaan, ook al wordt hun gemeenschap tijdelijk tot een chaos. Zij zullen zich aan moeten passen. Doen zij dit niet en grijpen zij terug op cijfers, die onder die omstandigheden geheel waardeloos zijn om hun richting te bepalen, dan is de kans groot, dat zij hun gemeenschap en daarmee ook zichzelf zullen vernietigen.

Dit punt wilde ik heden duidelijk stellen. Het gaat mij niet om een stellingname voor of tegen een volkstelling. Trouwens, alle schapen in een kudde worden regelmatig geteld, dus waarom de burgers van Nederland niet? Wel gaat het mij om het teloor gaan van die persoonlijke waarden en mogelijkheden binnen een maatschappij, die alles wil oplossen aan de hand van statistieken en getallen. De ontmenselijking die op deze wijze in de gemeenschap ontstaat, zal zich wreken op het ogenblik dat deze gemeenschap, op welk punt dan ook, voor een ogenblik faalt. De fouten die dan ontstaan, zijn niet te overzien, de gevolgen daarvan kunnen vele tientallen jaren de mogelijkheden van de gemeenschap beïnvloeden.

En hiermee meen ik mijn betoog af te kunnen sluiten. Naar mijn oordeel heb ik mijn stelling duidelijk, begrijpelijk en aanvaardbaar naar voren gebracht. Maar zo u in dit opzicht met mij van mening verschilt, krijgt u nu de gelegenheid uw gemoed te luchten.

Vraag: Kunt u een voorbeeld geven van de gevolgen, waarop u doelde?

Antwoord: Ik geef u een zeer eenvoudig voorbeeld: Er is een ordebeveling. Deze verbiedt een demonstratie. Toch demonstreert men. Men zal uit prestige overwegingen hieraan een eind willen maken, zelfs al geeft men mogelijk voor, dat dit alleen gebeurt om hinder voor het verkeer te voorkomen. Het gevolg van het optreden is een veel grotere verkeersopstopping dan de demonstratie zelf ooit zou hebben kunnen veroorzaken. Dit is schadelijk voor het prestige en dus grijpt men gewelddadig in. Het gevolg is een gewelddadiger en meer gespannen verhouding tussen burgers en gezagshandhavers, waardoor de samenwerking, die zo nu en dan toch wel nuttig en zelfs noodzakelijk zou zijn, onmogelijk wordt. Er ontstaat een klimaat, waarin een gewelddadig treffen tussen machtshandhavers en anderen steeds meer voorkomt, terwijl ook steeds meer niet direct bij het conflict betrokken personen hiervan het slachtoffer worden. De leefbaarheid van een stad kan hieronder sterk lijden, terwijl ook het bedrijfsleven hiervan nadelen kan ondervinden. Vernielingen nemen toe.

Uiteindelijk wordt de stad economisch hierdoor getroffen, terwijl bij het gezag een neiging tot dictatoriaal optreden ontstaat, dat mogelijk zelfs tot een directe dictatuur de aanleiding kan worden. De gebeurtenissen in één enkele stad hebben dan voor langere tijd de verhoudingen en mogelijkheden in streek of zelfs land bepaald, waarbij het eindresultaat in feite voor niemand bevredigend of aanvaardbaar is.

Ander voorbeeld: U leeft in een democratische staat. Dit betekent, dat de burgers mogen kiezen en de elite zich laat verkiezen, terwijl zij voorgeeft te zullen doen, wat de kiezers menen dat zij zou moeten doen. Op een gegeven ogenblik echter meent de elite de zaak zoveel beter te zien dan de gewone mensen, dat zij geen rekening meer meent te moeten of mogen houden met de wensen van de kiezers en alle gedane beloften eenvoudig terzijde worden geschoven. Hierdoor ontstaat een toenemend wantrouwen tegen de gekozenen, de partijen, de politiek. Als gevolg hiervan zal een op zich aanvaardbaar politiek systeem niet alleen moeilijker hanteerbaar worden, maar rijst onder de bevolking, terecht of ten onrechte, een verzet tegen de macht en de politici. Het wantrouwen, door het beter weten van de elite bevorderd, maakt het volvoeren van politieke plannen en politieke samenwerking haast onmogelijk. Het eindresultaat van een dergelijke ontwikkeling is gemeenlijk een bureaucratische dictatuur, waarbij een parlement uiteindelijk niet veel meer dan een speelwerk in een overigens blinde façade wordt.

Op het ogenblik dat een ambtelijk apparaat in feite de macht in handen krijgt, zullen er personen zijn, die zich van dit apparaat meester maken en ontstaat in feite een regelrechte dictatuur, terwijl de hoofdinspanning van de gemeenschap gericht wordt op het in stand houden van de bureaucratie. Het gevolg is dat alle rechten, waarvoor zowel de politici als de gewone mensen gestreden hebben, teloorgaan, en eerst na een langere periode misschien door veel strijd en offers weer verworven kunnen worden.

Ik meen, dat dit voldoende is.

Vraag: Meent u, dat in de huidige volkstelling gevaren schuilen die in de richting van een dergelijke Orwellachtige wereld voeren?

Antwoord: Ik kan u hier alleen mijn mening geven. Het feit dat men - om welke reden dan ook - werken moet met getalsaanduiding, betekent dat alle gegevens tot de betrokken personen kunnen worden teruggebracht, indien men dit wenst. Ook dus, wanneer adres en naam van betrokkenen niet zonder meer in het computersysteem worden gevoed. Wat erop neerkomt dat een dossier aanwezig is, waaruit men alle gewenste gegevens omtrent de bevolking kan putten. Gezien de vragen, die de formulieren bevatten, kan men stellen, dat dit risico beperkt blijft. Totdat op een gegeven ogenblik iemand van plan zou zijn om bv. alle humanisten, spiritisten of zo op te gaan ruimen. Want dan volstaat het op de juiste knoppen te drukken en het juiste programma in te voeren om precies te weten, wie je moet hebben en waar je die eventueel zou kunnen vinden.

Men kan natuurlijk stellen, dat zoiets in uw land nooit voor zal komen. Maar nu is er een instelling die zich met de veiligheid van de staat bezighoudt en reeds op het ogenblik over rond 1 miljoen persoonsdossiers beschikt. De instelling blijkt op grond van deze gegevens in staat mensen in hun beroep moeilijkheden te bezorgen, hun aanstelling te verhinderen en zelfs personen te achtervolgen door de aandacht van de rechterlijke macht op personen te richten. In dit laatste geval kan iemand regelmatig bestraft worden voor overtredingen, die normalerwijze niet worden bemerkt, of - zo al opgemerkt - door de vingers worden gezien. Ik geef toe, dat dit laatste zeer zelden is voorgekomen.

Voor mij is dit aanduiding van aanwezigheid t.a.v. hetgeen u Orwellachtigheden schijnt te noemen. Mij rijst de vraag, of mensen die vanuit een dergelijke mentaliteit de zekerheid van een staat dienen, er niet zeer snel ook toe zouden komen gebruik te maken van de middels telling voor statistiek verzamelde gegevens. Ondenkbaar lijkt mij dit niet en, al schijnt dit onmogelijk te zijn, toch zou men een methode kunnen vinden om gegevens en personalia weer tezamen te brengen. Ik weet, dat men stelt, dat iets dergelijks is uitgesloten.

Maar zeker zou men alleen kunnen zijn, wanneer alle adresmateriaal binnen 2 maanden na de telling geheel vernietigd zou worden. Daar de gemiddelde tijd tussen telling en vernietiging echter tussen de 2 en 3 jaren zal bedragen, blijft de mogelijkheid bestaan dat iemand adresmateriaal en verdere gegevens weer correleert en zo over een ieder alles te weten kan komen, wat in het geheel van de gegevens staat. Het gevaar is dus aanwezig dat een van de voorgestelde wijze afwijkend gebruik van de gegevens gemaakt kan worden, zolang dezen beschikbaar zijn. En ondanks alle onwaarschijnlijkheid daarvan kan niemand u garanderen dat dit werkelijk niet zal gebeuren.

In dit verband het volgende: De Nederlanders zijn nu eenmaal perfectionisten in alle administratie. Zij zagen reeds voor de tweede wereldoorlog de kans een zo uitvoerige administratie te voeren, dat een bezetter, dankzij deze gegevens, heel wat joden te pakken kon krijgen, die men anders nooit gevonden zou hebben, en in staat was de juiste mensen voor dwangarbeid en hand- en spandiensten te vinden. Dat dit gevaar bestond, wist een ieder reeds aan het begin van de oorlog of kon dit weten. Toch werden dergelijke bescheiden niet onmiddellijk vernietigd en blijken gemeentelijke administraties eerst rond 1943 niet meer gewetensvol bewaard en de gegevens aangevuld. Dit is m.i. kentekenend voor het gevaar dat zou bestaan, indien de gegevens van alle burgers op een centraal punt zouden zijn samengebracht. Zelfs indien, men zou verwerpen dat de mogelijkheid bestaat, dat Nederland binnen de komende 10 jaren bezet zou worden, zo dient men nog rekening te houden met de huidige machtsstrijd binnen het land, waardoor de mogelijkheid van een greep naar de macht door uiterst rechts of extreemlinks niet uitgesloten is. Op grond hiervan meen ik, dat elke toevoeging aan de helaas toch reeds zo perfecte bevolkingsadministratie in Nederland een groter gevaar inhoudt voor de inwoners van dit land.

Vraag: Wijzen uw toekomstverwachtingen in die richting?

Antwoord: Men zal zeker te maken krijgen met een steeds extremer opstelling van uiterst links en uiterst rechts. Toch neem ik aan, dat Nederland in de komende 10 jaren niet met een openlijke en feitelijke dictatuur geconfronteerd zal worden en acht ik de mogelijkheid van bezetting door een buitenlandse macht klein. Ik ben er echter van overtuigd, dat gemakkelijk toegankelijke gegevens in die periode gebruikt zullen worden om mensen onder druk te zetten, mede omdat ik weet, dat dit in enkele kleine plaatsen in Nederland reeds gebeurd is. Ik meen dan ook, dat groepen en machten voor eigen doeleinden van de verkregen gegevens gebruik maken in de komende 10 jaren, ook al verwacht ik geen toestand die herinnert aan 1984 van Orwell. Na dit jaar verwacht ik overigens een Nederland, dat niet werkelijk progressief is maar ook niet bijzonder behoudend. In dit land zal nog steeds te veel worden gekletst. Het bevolkingsaantal zal dan niet geheel volgens de verwachtingen zijn gestegen, maar zelfs in vergelijking tot het huidige een - zeer geringe - terugval vertonen. Kortom: een land, dat dan eerst begint te beseffen, hoe betrekkelijk, onbelangrijk het eigenlijk in de wereld is.

Vraag: Verwacht u een streng vervolgingsbeleid tegen de mensen die weigeren aan de telling deel te nemen?

Antwoord: Geen vervolging zal plaatsvinden, wanneer het percentage van weigeraars meer is dan 15. Ik verwacht niet, dat dit gehaald wordt. Ik meen, dat men inderdaad tot vervolging zal overgaan, waarbij men niet het volle bedrag zal eisen, maar schikkingen zal trachten te treffen en en-bloc zal veroordelen. Ik denk hierbij aan bedragen van rond f50 boete. Het is echter bijna onvermijdelijk, dat enkelingen worden uitgekozen om tot de volle maat van het in de wet gestelde te beboeten. Dit laatste zal men proberen te doen om zo te verhinderen dat een dergelijke ongehoorzaamheid en een dergelijk gebrek aan medewerking t.a.v. ambtelijk gestelde nood- zaken ook in het vervolg nog voor zou kunnen komen.

Vraag: U sprak van ongelukken met gas. Worden die bewust naar voren gebracht, of liggen zij in de aard der dingen?

Antwoord: Zij liggen in de aard der dingen. Vergeet niet, dat degene die al zijn kapitaal of een groot deel ervan op een enkele kaart zet, grote kans loopt dit te verliezen. Centralisatie, onverschillig of dit energie, goederen of iets anders betreft, maakt de bewuste leveringen altijd meer kwetsbaar.

Om u een voorbeeld te geven: Wanneer 1 grote broodfabriek in Nederland uit zou branden, zal 1/8 van de bevolking van Nederland reeds genoeg moeten nemen met andere en in de meeste gevallen ook in hoeveelheid mindere waar. Zouden de 4 grootste broodfabrieken in Nederland gelijktijdig uitvallen, dan zouden na twee dagen - diepvriesbrood voor deze tijd is wel beschikbaar - alle Nederlanders moeilijkheden hebben wanneer zij hun gebruikelijke hoeveelheid brood proberen te vinden. Om nog niet te spreken van de warme bakkers, die onder die omstandigheden een beroerte zouden dreigen te krijgen. Indien u zich dit realiseert, zult u beseffen, dat het door mij gegeven beeld en de daaraan gekoppelde verwachting geheel in de aard der dingen ligt. Naarmate de mens meer aan gemeenschappelijke voorzieningen gebonden is, neemt de kans toe, dat hij door het wegvallen of uitvallen van die gemeenschappelijke voorzieningen in moeilijkheden zal komen.

Vraag: Gezien de neiging, die bestaat tot het kwantificeren in deze dagen vraag ik mij af, of hierbij toch niet veel naar voren komt omtrent kwaliteiten.

Antwoord: Er bestaat een ogenblikrelatie tussen kwaliteit en kwantiteit. Maar deze is niet voortdurend geldig. De fout die men gemeenlijk maakt bij het tellen van aantallen, is volgens mij deze: Men gaat uit van het standpunt, dat een eenmaal geconstateerde tendens een blijvende inhoud betekent en dus vergelijkbaarheid zal bezitten t.a.v. kwaliteit met verleden zowel als toekomst. Deze vergelijkbaarheid bestaat niet werkelijk, omdat vooral t.a.v. de mens de kwaliteit voortdurend verandert en hiermede de kwantitatieve bepaling eveneens wijzigingen ondergaat. De verandering in menselijk denken en menselijk behoefte patroon in de laatste 10 jaren maakt geen werkelijke vergelijking op grond van aantallen mogelijk tussen de eens bestaande werkelijke levenscondities en het heden. Er is een geheel ander behoefte en begeertepatroon ontstaan, waardoor elke vergelijking met het verleden een vervalsing betekent van zowel de mogelijkheden van het heden als van de feiten van het verleden. Dit betekent, dat slechts een deel van de volgens de verkregen cijfers te verwachten ontwikkelingen tot werkelijkheid zal worden en een kleiner deel naarmate de afstand tussen telling en ogenblik van werkelijkheid groter wordt.

De getallen zelf worden gekleurd door gewoonten enz. Zo zal het aantal mensen dat zich opgeeft als deel van een christelijke religie, ongeveer 15 x zo groot zijn als het aantal van hen die werkelijk actief belijdend zijn. Het aantal onkerkelijken, dat zich nog meldt als deel van een oud en vaak in inhoud bijna vergeten geloof is dus sterk toegenomen sinds het verleden, waarin - één telling geleden - slechts één van de vijf zich christenen noemenden werkelijk belijdend was. Dit betekent dat de voorzieningen, die vanuit de gemeenschap voor de godsdiensten getroffen zullen worden, in feite overdreven groot zijn t.a.v. de werkelijke behoefte. Een ander voorbeeld: heel wat meer mensen beweren dat zij van kunst houden, dan er mensen zijn die werkelijk kunst kunnen waarderen. Het gevolg is, dat het uitgetrokken bedrag voor subsidiering van kunstuitingen, aankoopbeleid en dergelijke, in verhouding tot de werkelijke behoefte, te grote bedragen vergen, die onttrokken worden aan in feite meer reëel bestaande behoeften.

Dergelijke misleidende gegevens voeren ertoe, dat men zeer veel voor een betrekkelijk zeer kleine groep doet en wel ten koste van en op kosten van een zeer grote groep. Dit welt dan bij de meerderheid weer onlustgevoelens die - daar hun oorzaak niet begrepen wordt - voert tot een reeks van onaanvaardbare situaties. Ook al is de bron van de onlust moeilijk te vinden, toch zal het bestaan van een steeds groeiende onlust bij een groot deel van de gemeenschap betekenen, dat ofwel een beleid geheel zal moeten worden omgebogen, dan wel dat het gehele beleid waardeloos wordt. Het zijn deze dingen, waarmee men rekening dient te houden.

Stel dat men uw land in 3 dagen geheel "doorlicht" en de gegevens geheel zou verwerken binnen twee maanden, zo zou er een nog aanvaardbare momentopname ontstaan, waarop een ogenblikkelijk beleid misschien nog zonder al te grote onlustgevoelens bij de menigte kan worden gebaseerd. Maar in feite zullen de gegevens eerst na ongeveer 1½ tot 2½ jaar verwerkt zijn. Wij moeten dan aannemen dat op het ogenblik, dat die gegevens werkelijk beschikbaar zijn en men op grond daarvan kan gaan handelen, de feitelijke situatie en zelfs de mentaliteit van een volk weer zover veranderd is, dat alle gegevens reeds waardeloos geworden zijn voor zover men dezen denkt te gebruiken voor een benaderen van de mens zelf en een verwerven van

begrip omtrent zijn werkelijke behoeften. Het gevolg is, dat men over enige jaren, op grond van de gegevens, zal overgaan tot een structureren van een milieu, dat voor de mens van dan, al niet meer aanvaardbaar is.

Ik hoop, dat dit voldoende en duidelijk is.

Vraag: Bij mij rijst, wanneer ik deze dingen hoor altijd weer de vraag, waarom in het ontwikkelingsproces van de mensheid deze dingen ingebouwd zijn die tegelijk ontwikkelen en remmen. Waar komt dat vandaan?

Antwoord: Dat is betrekkelijk eenvoudig: De mens is van wezen impulsief. Daar hij binnen elke gemeenschap deze impulsiviteit moet beperken heeft hij de neiging een beperkte reeks van zijn overheersende neigingen te institutionaliseren. Op het ogenblik, dat hij buiten zich op deze wijze een wet, regel, instantie schept, onderwerpt hij zich daaraan, maar vindt zich gelijktijdig reeds het grootste gedeelte van de tijd in tegenstelling tot hetgeen hij geschapen heeft. Zo ontstaat een strijdelement, waardoor een vervreemding tussen individu en gemeenschap tot stand komt. Indien dit proces lang genoeg loopt, wordt hetzelfde individu, dat mogelijk eens de wet schiep of onderschreef, tot een wezen dat deze wet en al wat daaruit voortkomt aantast. Let wel: de mens, schept hierbij niet voor zich de mogelijkheid werkelijk vrij te zijn, maar institutionaliseert alleen weer andere impulsen. Zijn emoties spelen hierbij een grote rol. Het gevolg is, dat ook de nieuwe regels, wetten en instellingen geen werkelijkheid vertegenwoordigen, maar weer een afwijking van de menselijke werkelijkheid buiten de mens vormgeven.

Men dient niet te vergeten dat alle stellingen en idealen die tot institutionaliseren van denkbeelden aanleiding zijn, in wezen stoelen in de gevoelswereld van de mens. Zij zullen dus steeds strijdig zijn met bepaalde delen van de menselijke impulsen en als zodanig ervaren worden als een onderdrukking van zijn werkelijke Ik. Dit is naar ik meen de voornaamste reden dat men ook in gemeenschappen, waar de drang tot zelfhandhaving van ondergeschikt belang lijkt te zijn, bij de mens steeds weer strijdlust aantreft. Het gaat er dan in de meeste gevallen niet om zichzelf te handhaven, maar in de eerste plaats, wel om de mogelijkheid zichzelf tegenover de gemeenschap waar te maken. En dit kan men slechts door zich - op welke wijze dan ook - tegen die gemeenschap en haar uiterlijkheden te verzetten.

Zelfs degene, die zich schijnbaar aan alle regels houdt en dezen t.a.v. anderen hanteert, tracht voor zich, uit die regels een wapen te smeden, dat hij tegenover anderen kan gebruiken en zal als zodanig de werkelijke inhoud, betekenis, van wetten en regels, zowel als het wezen van de gemeenschap, waaruit zij voortkwamen proberen aan te tasten. Het doel hierbij is een bewijzen van de persoonlijke waarde tegenover de waarderingen van het geheel en gelijktijdig een zoeken naar wegen om eigen impulsen binnen het bestaande geheel tot uiting te brengen door afwijkende interpretaties. Dit probleem hangt samen met bevolkingsdichtheid en het in elke gemeenschap voorkomen van standen. Naarmate er meer mensen deel zijn van een gemeenschap, zal zij minder flexibel worden en daardoor eerder strijd uitlokken.

Wat standen betreft: u meent misschien dat die in uw tijd niet werkelijk meer bestaan. Maar er zijn grote verschillen van inkomen, relaties enz. Bezieet u ook nog de geheel verschillende denkwijzen en benaderingen van de gemeenschap die hieruit plegen voort te vloeien, dan zult u toe moeten geven, dat feitelijke standen ook nu bestaan. Standen plus een de vrijheid beperkend bevolkingsaantal betekenen een aantasting van de vrijheid van het individu, resulterende in een in feite anarchische aantasting van de gemeenschap door individuen. Hetwelk weer resulteert in het tot stand komen van aan de gemeenschap vijandig zijnde groepen, die er uiteindelijk in plegen te slagen de gemeenschap te overrompelen. Zij leggen daarop hun eigen regels aan de groep op, waarop hetzelfde proces zich herhaalt. Toch meen ik niet, dat men dit moet zien als iets, waardoor de vooruitgang van de mens wordt afgeremd. Ik zou eerder zeggen dat dit de enige mogelijkheid is voor de mens om gelijktijdig het leven in gemeenschap te kennen en daarnaast toch een werkelijke en individuele ontwikkeling door te maken.

Ik meen dat een je afzetten tegen de gemeenschap gelijktijdig een erkennen van de gemeenschap en dus ook van de verplichtingen binnen gemeenschappelijkheid inhoudt, terwijl daarnaast een geheel individuele benadering en ontwikkeling mogelijk wordt, die door een onaantastbaar geïnstitutionaliseerde wereld anders onmogelijk zou zijn.

Hiermede beëindig ik dan mijn bijdrage voor heden. Ik wens u allen verder een goede en prettige avond toe.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Ik wil, zo schijnbaar in het wilde weg, u eens enkele dingen voorleggen om eens te zien wat u daarvan denkt. Er zijn dus altijd mensen geweest die er op uit waren de mensheid en het menselijke leven te verbeteren. Ook in deze dagen kun je hen nog aantreffen. Maar sinds het hen zelf beter gaat, hebben zij de zaken meer industrieel ingericht. Eerst gaven zij kleur aan het leven, maar nu is het eerder een complete volksverlakkerij geworden. Elk van deze mensen doet dit op een geheel eigen wijze, zodat je niet mag veronderstellen, dat eenieder op dezelfde wijze verlakt wordt. Integendeel. Om voorbeelden te geven: men heeft op het ogenblik een Chinese verlakkerij, mensen, die Russisch in de verf worden gezet en anderen worden meer Amerikaans bespoten.

Zo is langzaam maar zeker een wereld ontstaan, die vol is van kleur. Maar: eens was een mens een mens. Tegenwoordig is hij dit eigenlijk niet meer. Hij is in de ogen van anderen eerder rood, zwart, geel-wit. En in het ergste geval is hij een kleurling. Want kleurlingen zijn mensen die niet slechts een politieke kleur hebben. De verlakkers beschouwen hen dus als minderwaardige kwaliteit, daar zij na het verlakken voortdurend afwijkende ritens plegen te vertonen, zeker wanneer het gaat om educatieve resultaten. Juist deze mensen beginnen in deze dagen een soort nieuw geloof te vinden. Zij geloven in zichzelf. Nu zoekt elke mens in deze dagen naar een geloof. De moeilijkheid voor de meesten hierbij is wel, dat men niet meer weet, wie men nu eigenlijk geloven moet. Maar naarmate je minder weet, wie je moet geloven, is de kans groter dat je voortaan alleen in jezelf gaat geloven. Nu is het al lang geleden dat zoveel mensen werkelijk in zichzelf geloofd hebben. In het verleden zeiden de mensen wel dat zij in zichzelf geloofden, maar dan geloofden zij het verder wel en hoopten dat God de rest op zou knappen. In deze dagen ontstaat echter voor steeds meer mensen een steeds grotere noodzaak een eigen geloof te vinden en volgens dit geloof te leren handelen. Want met alle zekerheden die men in deze wereld heeft, komt men als mens volgens eigen gevoelen toch niet ver genoeg.

Men gelooft dan bv. in rechtvaardigheid. Nu zijn vele mensen vaardig in het recht. Maar juist deze vaardigheid helpt hen bestaande onrechtvaardigheden voor eigen belang te handhaven. Er zijn ook vele mensen die naar recht zoeken. Maar over het algemeen wordt hun recht door links en rechts zodanig vertekend en beïnvloed, dat het ondanks al hun pogen, voor hen toch steeds weer een scheve verhouding wordt. Wanneer je in rechtvaardigheid niet kunt geloven, moet je maar in menselijkheid geloven. Menselijkheid is misschien wel niet zo heerlijk geregeld of vol van rechten, maar je kunt er in ieder geval in geloven, omdat je dit bij vele medemensen nog wel aan kunt treffen.

Er zijn ook mensen die geloven in de vrede. Soms geloven zij zozeer in deze vrede, dat zij bereid zijn hiervoor voortdurend met anderen te vechten. Naarmate zij hartstochtelijker vechten voor vrede, zullen zij verder van de vrede verwijderd worden die zij proberen te bereiken. Het resultaat is, dat velen op de wereld zich verrijken aan de vredesbehoeften van mensen die bereid zijn voor die vrede te vechten. Volgens mij kan een mens slechts terecht geloven in een vrede, die in hemzelf bestaat.

Wanneer ik in mijzelf het gevoel heb tegenover mijn medemensen rechtvaardig te zijn, zo zal ik innerlijk vrede kunnen hebben met hetgeen ik in het leven ben en zelfs met het merendeel van alles, wat ik in dat leven ondervind. Wanneer je innerlijke vrede hebt gevonden, zul je ook naar een betere en meer ware relatie met andere mensen zoeken. Dan ontstaat bv. in je een grotere verdraagzaamheid.

Nu is verdraagzaamheid een woord, dat vele betekenissen schijnt te hebben. Juist vertaald, zoals wij dit zien, betekent het slechts: respect voor van eigen denken afwijkende begrippen, meningen en zelfs handelwijzen bij anderen. Het betekent dus uitdrukkelijk niet, dat je een deurmat moet zijn, waar iedereen naar believen de voeten aan kan vegen, of overheen kan lopen. De mens die werkelijke verdraagzaamheid zoekt, zal zich niet richten op theorieën of zich bezighouden met het bekeren van anderen. Hij zal slechts trachten eigen menselijkheid voortdurend en in alle relaties te handhaven, ook wanneer anderen deze waarden in hem proberen aan te tasten.

Zo kan iemand de innerlijke vrede die hij vindt, zowel als zijn besef van rechtvaardigheid tegenover anderen, steeds tot uiting brengen, en ontstaat een soort emotionele drievuldigheid. Helaas is men met die drievuldigheid meestal niet al te zorgvuldig, zodat de verdraagzaamheid meestal door allerhande verdragen pleegt te worden omgezet, in een soort zelfrechtvaardiging, waarin menselijkheid en rechtvaardigheid ten onder dreigen te gaan.

Indien men dit moderne proces van ontwikkeling ondergaat, mag men stellen: voor mij is er alleen nog een persoonlijk geloof te vinden, voor mij is alleen nog een zuiver persoonlijke houding tegenover het leven mogelijk. Maar dan moet men ook de daarbij passende conclusie durven trekken: Ik sta alleen. Alleen staan lijkt de meeste mensen moeilijk. Zij beschouwen de maatschappij als de gratis leverancier van alle steuntjes die de 'krukken', die gezamenlijk de maatschappij vormen, maar kunnen verlangen. Maar op het ogenblik dat je de moed op kunt brengen om alleen te staan en dus voor jezelf te zorgen, je eigen aansprakelijkheden te dragen en niets van de gemeenschap te eisen, zul je, zelfs indien er conflicten met die gemeenschap kenbaar worden, juister kunnen reageren en je medemensen beter kunnen begrijpen en benaderen.

Natuurlijk is de maatschappij met dergelijke mensen niet ingenomen en tracht deze neiging tot onafhankelijkheid te kop in te drukken. In Nederland kwam zelfs een vreemd proces voor tussen een instantie en een boer, die geen kinderbijslag wenste te ontvangen, omdat hij meende best zelf voor zijn kinderen te kunnen zorgen. De gemeenschap is volkomen bereid iemand een proces aan te doen, omdat hij mensen gratis de mogelijkheid tot kamperen op zijn land wenst te geven, terwijl instanties menen, dat dit alleen tegen betaling en volgens vastgestelde normen dient te gebeuren. Maar wanneer iemand niet bereid is een dergelijke dwang te aanvaarden en doorzet, zo zal hij op de wereld invloed uitoefenen en, wat meer is, tot een betere waardering van de eigen relatie met de wereld en een beter besef van eigen wezen komen.

Hoe meer je jezelf afhankelijk maakt van de gemeenschap waarin je leeft, hoe minder je zult beseffen welke relatie tussen jou en die wereld bestaat en welke samenwerking tussen jou en die wereld mogelijk is. Echter, hoe meer je alleen durft staan, hoe duidelijker de voor jou werkelijk belangrijke relaties met de wereld kenbaar worden. Wat betekent, dat je leven en werken in die wereld en gemeenschap tot een geestelijk bewust proces is geworden, waaruit je geestelijk en stoffelijk vele voordelen punt puren.

Indien ik de situatie nog verder tracht te ontleden kom ik tot de stelling: Iemand die innerlijke vrede tracht te vinden door aanpassing van zijn gedrag aan zijn redelijke erkenningen, gevoelens en innerlijke waarderingen, is een mens die esoterisch op de juiste wijze leeft. Hij verwerft in zich kennis omtrent zichzelf en brengt alle innerlijke erkenningen middels zichzelf tot kenbare uitdrukking in zijn wereld. Volgens mij brengt de ware esoterie, exoterie met zich. Want wat in je gebeurt moet ook buiten je waar worden, voor het werkelijkheidsbetekenis voor je krijgt. Ik geef hierbij onmiddellijk toe dat veel esoterie heet, zonder ooit werkelijke betekenis te verkrijgen, terwijl veel exoterische ontwikkelingen innerlijk nooit betekenis krijgen.

Toch is de werkelijke groei van de mens er volgens mij een, waarbij hij vanuit zichzelf en tegenover de wereld staande, tot een erkenning van zichzelf en de wereld komt. Vanuit dit besef dient hij dan het geheel van eigen kwaliteiten en eigenschappen te mobiliseren.

Misschien lijkt dit een overbodige herhaling maar ik wil nogmaals duidelijk stellen dat een mens, naarmate hij zich meer afhankelijk voelt van anderen, er minder toe zal komen een werkelijk beroep te doen op eigen vermogens en mogelijkheden. Men dient ook zelfstandig te leren denken. In de wereld van heden blijkt het merendeel van het z.g. intellectuele denken prefabricated te zijn, daar gedachten en zelfs de denkwijzen door anderen in elkaar gezet blijken te zijn, terwijl de eigen bijdrage van de intellectueel blijkt te bestaan uit het met min of meer succes volgens de voorschriften monteren van de afgewerkt geleverde onderdelen. Men etaleert het product dan wel als eigen werk, maar komt er niet toe aan de werkelijkheid van het leven te toetsen, wat men meent zelf te denken.

Iemand, die werkelijk zelf denken wil, mag geen volgeling van anderen zijn, of dit nu Mao, Marx, Lenin, Hegel of iemand anders is. Hij zal de denkbeelden van die anderen kunnen waarderen, er kennis van willen nemen, maar zal steeds weer terugkeren tot een persoonlijke benadering van leven en problemen. Zo iemand aanvaardt de verklaringen van anderen niet als waar om wat die personen zijn, al zijn zij minister-president of paus. Hij verwerpt ook theorieën omtrent de toekomst of een later leven in andere werelden in dien zin, dat hij zich hierdoor niet laat leiden, maar steeds weer zich voorhoudt: dit is mijn zichtbare werkelijkheid, van hieruit moet ik leven en streven.

Wie zo, zelfstandig en reëel leeft, zal gebruik maken van alle faculteiten die hij bezit. Hij zal gevoelig zijn voor ontwikkelingen en de gedachten van anderen, vaak bepaalde krachten ontwikkelen enz. Want deze dingen zijn deel van elke mens en behoren tot ieders mogelijkheden. Maar zij komen eerst tot ontwikkeling wanneer men inderdaad vanuit zich leert leven, werken, denken.

En nu nog enkele andere opmerkingen: Uw tweede kamer telt 150 leden, dat is in feite 150%, want de 50 meer zijn de interest die men betaalt zonder dat dit noodzakelijk is. Vele Kamerleden schijnen dit aan te voelen en gedragen zich dan ook als schrijvers die per woord betaald worden.

En nog een: wanneer mensen nadrukkelijk spreken over de menselijkheid, hebben zij het niet over hun eigen gedrag, maar proberen zij de onmenselijkheden van anderen aan te tonen. Je zou kunnen zeggen dat degenen die nadrukkelijk over dergelijke dingen spreken, de praktijk van hun woorden meestal schuwen, maar dat degene die ze in de praktijk tracht te brengen, meestal geen tijd over houdt om er nog uitvoerig over te spreken.

Zo. Daarover kunt u eens nadenken. Ik moet nu gaan en dank u voor uw aandacht.

Goedenavond.

d.d. 19 februari 1971